

3 Programma Balans in landelijk gebied

Inleiding en ontwikkelingen

Wij zijn dit begrotingsjaar in het landelijk gebied verder gegaan met een integrale, brede aanpak van het landelijk gebied. We werken daar samen met landbouwers, natuurbeheerders en alle andere partners in Zeeland.

Waarbij in het begin van het jaar de volledige inzet was gericht op het NPLG, is die met het afschaffen van het transitiefonds en het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) in de tweede helft van het jaar afgenomen. De geringe middelen á € 7 miljoen voor de koplopersmaatregelen bij de eerste ronde toetsing waren teleurstellend. Er is ingezet op extra middelen ook na de toekenning van de € 7 miljoen, wat uiteindelijk heeft geleid tot nog eens € 21 miljoen voor het uitvoeren van koplopersmaatregelen in 2024-2028.

Voor de toekomst van het landelijk gebied is het noodzakelijk dat herstel van de natuur en onze voedselvoorziening, en daarmee de landbouw hand in hand gaan. Een helder perspectief richting een volhoudbare landbouw is dan ook cruciaal. Herstel van de biodiversiteit en het terugdringen van de drukfactoren op onze natuur, zoals stikstof, recreatie en hydrologie hebben steeds onze aandacht.

Ondanks dat het NPLG is afgeschaft, staan wij nog steeds achter ons gebiedsprogramma, waarin maatregelen zijn, en nog steeds worden geformuleerd voor behoud en verbetering van onze natuur, zoet waterbeschikbaarheid en perspectief biedt voor de landbouw. Met het uitgangspunt van de volhoudbare landbouw en de daaraan gekoppelde thema's hebben we als provincie een heldere visie op het toekomstperspectief voor de landbouw. Belangrijke Zeeuwse aandachtspunten zijn:

- Het verbeteren van de beschikbaarheid van zoet water.
- Het verbeteren van de bodemkwaliteit in relatie tot gerichtere bemesting.
- Het verder ontwikkelen van de gewasbescherming in relatie met de functionele agrobiodiversiteit.

Als wij dit perspectief samen met de sector kunnen invullen en verzilveren zal dat tegelijkertijd leiden tot het terugdringen van verliezen van veldemissies en uitspoeling (waterkwaliteit). Daarnaast zullen wij ons inspannen de keten intensiever te betrekken bij het verder ontwikkelen van dit perspectief. De middelen die verkregen zijn voor de koplopersmaatregelen, kun hier dan ook goed voor worden gebruikt.

De samenwerking met partners, ondernemers en inwoners wordt in vijf gebieden (Grenspark Groot Saefthinge, het Veerse Meer, North Sea Port District, Noordwest Walcheren en Schouwen West verder vorm gegeven door de Zeeuwse integrale gebieden aanpak. Deze aanpak is erop gericht om in de gebieden waar meerdere grote opgaven samenkomen, ook integraal aan te kunnen pakken samen met het gebied, en de mensen die er wonen en werken, waarbij gebruik wordt gemaakt van de kenmerken van een gebied. De gebiedenaanpak Noordwest Walcheren en Schouwen West zijn het laatste gestart, maar inmiddels wordt ook voor deze gebieden gewerkt aan een gebiedsvisie met bijbehorend uitvoeringsprogramma, waar projecten uit het gebied, maar ook maatregelen die door de provincie worden uitgevoerd samenkomen en elkaar zoveel mogelijk proberen te versterken.

De natuur is in Zeeland verweven in de verschillende Zeeuwse waardevolle landschappen. De natuur binnen deze verschillende landschappen is in kwaliteit en omvang nog niet op orde. Met name de staat van instandhouding van soorten en habitats van buitendijkse gebieden (kust- en deltawateren), delen van de duinen en het agrarisch gebied zijn matig tot zeer ongunstig. Dit heeft een aantal oorzaken die om een brede aanpak van versterken en herstel vragen.

De rechtelijke uitspraak Rendac/Amercentrale van eind december (en die van Greenpeace begin januari 2025) zorgen voor een nog grotere urgentie, voor de uitvoering van genoemde maatregelen en het gebiedsprogramma. De Zeeuwse natuurmonitor laat zien dat de huidige beleidsinspanningen effect hebben, maar een extra inspanning is noodzakelijk. We blijven daarom inzetten op:

- Het op orde houden van de basis: bescherming van de natuur en inzet op een actief natuurbeheer, faunabeheer en soortenbeleid.
- Het nakomen van de gemaakte afspraken voor natuurherstel en –ontwikkeling.
- Kansen benutten voor biodiversiteitsherstel (Vogel- en Habitatrichtlijn).
- Het reduceren van stikstof (emissie en depositie).

Om tot echt herstel van de biodiversiteit te komen is meer nodig dan alleen bescherming van de bestaande natuur. Alle sectoren hebben belang bij herstel en kunnen daar een bijdrage aan leveren. Het landelijke traject van de natuurinclusieve samenleving laat zien dat hier volop kansen en win-situaties liggen.

Met betrekking tot de bestaande afspraken om het natuurnetwerk af te maken zijn in 2024 de eigenaren van percelen die voor het Natuur Netwerk Zeeland (NNZ) zijn benoemd benaderd en geïnformeerd over de mogelijkheden. Hiermee wordt geprobeerd een versnelling te realiseren in deze opgave. Dat heeft de eerste uitgewerkte resultaten al opgeleverd en daar gaan we in 2025 mee verder. Ook is inzet op de inrichting van onze verworven percelen voor het NNZ vergroot, waarmee we de inrichting van percelen willen versnellen. Rondom Agrarisch Natuurbeheer is het helaas niet gelukt om het geplande areaal te beschikken. Dit komt door het late openstellen van de waterpakketten. Verwacht wordt, ook door de verwachte impuls vanuit het Rijk voor agrarisch natuurbeheer, dat dit in 2025 goed komt. In 2024 is de 2^e fase van het programma natuur ingediend, en hiervoor zijn middelen, 37 miljoen euro, beschikbaar gekomen. De eerste fase van het programma natuur is inmiddels volledig financieel uitgegeven, en de laatste projecten uit die fase worden in 2025 afgerond.

Met betrekking tot het faunabeheer is sterk ingezet op het, samen met andere ganzenprovincies, opstellen van een interprovinciaal ganzenbeheerplan. Hiermee worden de uitgangspunten voor het ganzenbeheer zoveel mogelijk gelijk getrokken. Ook is in 2024 aandacht uitgegaan naar het interprovinciaal wolvenplan. Hoewel in Zeeland geen gevestigde wolven zijn, is het van groot belang daar wel op voorbereid te zijn.

Juist in een voor het landelijk gebied uitdagende tijd is het belangrijk om bewoners en toeristen te betrekken bij het landelijk gebied, bij de natuur, bij de landbouw. We moeten blijven investeren in de aantrekkelijkheid en de beleefbaarheid van het landelijk gebied. Participatie in gebiedsaanpakken en de uitvoering van projecten wordt daarom steeds belangrijker. Nu de plannen concreter zijn, zullen we in 2025 steeds meer aandacht besteden aan participatie, om zo ook invulling te geven aan het “met” zeeland.

Omdat in 2024 natuurbeleving in formatie is geschrapd, is het afgelopen jaar gewerkt aan het onderbrengen van de belevingskant via projecten bij bestaande organisaties. Dit is gelukt, waardoor de verbinding tussen mens en natuur doorgang heeft. Een belangrijke manier om de Zeeuwse historie en natuur te kunnen bekeken is het Geopark. In 2024 is het gelukt om de Unesco status voor het Geopark voor de Schelde Delta te verkrijgen.

Speerpunten

Alle aandacht was in 2024 er op gericht om de financiering te regelen voor de maatregelen uit het programma natuur en de (koplopers)maatregelen uit het Zeeuws gebiedsprogramma, zodat deze uitgevoerd kunnen worden. Daarop is ook ingezet op het vergroten en het professionaliseren van onze uitvoeringskracht. Verder zijn we doorgegaan met het uitvoeren van herstel maatregelen voor natuurbehoud, de inrichting van het natuurnetwerk, het fauna- en soortenbeheer, natuurinclusief en de uitvoeren van integrale gebiedsaanpakken.

Beleidskader

- *Uitvoeringsprogramma Landelijk gebied 2021 - 2030*
- *Omgevingsvisie 2021*
- *Natuurbeheerplan Zeeland*
- *Beheerplannen Natura2000*
- *Nota Natuurbeleving en -branding*
- *Natuurlijk genieten in Zeeland ! Nota Toegankelijkheid Zeeuwse Natuurgebieden*
- *Beleidsnota Natuurwetgeving*
- *Economische Agenda*
- *Nota Grondbeleid*
- *Natuurrapportage Zeeland*
- *Actieplan behoud Zeeuwse soorten*
- *Plan van aanpak Exotenbestrijding*

Reguliere taken

- Verstrekken subsidies voor natuurbeheer.
- Subsidieverlening agrarisch natuurbeheer aan Collectief Poldernatuur, die vergoedingen aan agrariërs uitkeert.
- Subsidieverlening aan de Faunabeheer Eenheid, die faunabeheerplannen opstelt en uitvoert.
- Het opstellen van Natura 2000-beheerplannen.
- Zorgen voor de verdere totstandkoming Natuurwerk Zeeland.
- Uitvoering van de wettelijke taken en vergunningverlening in het kader van de Omgevingswet voor gebiedsbescherming (Natura 2000-activiteit) en soortenbescherming (flora- en fauna-activiteit), waaronder ook het fauna- en exotenbeleid en houtopstanden. Deze taak is belegd bij de afdeling Personeel, Omgeving en Juridische Zaken (POJZ).
- Evaluatie van beleidsregels en het opstellen daarvan uit oogpunt van gebiedsbescherming en soortenbescherming.
- Integrale Kosten Subsidie verstrekken aan IVN/De Zeeuwse Natuur, Nationaal Park Oosterschelde, Stichting Het Zeeuwse Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland en Terra Maris.
- Uitvoeren taak zelfrealisatie, verwerving en vervreemding van gronden en tijdelijk beheer van gronden in combinatie met landbouwkundige structuurverbetering.
- Monitoring en beoordeling van natuurkwaliteit.
- Rapportage aan de Minister, de Tweede Kamer en Provinciale Staten via de jaarlijkse Voortgangsrapportage Natuur.

Maatschappelijk effect

Versterken van de biodiversiteit, het realiseren van een volhoudbare landbouw en een kwalitatief hoogwaardige voedselvoorziening, samen met andere partijen.

Doelstelling

Realisatie Natuurnetwerk

Het Natuurnetwerk Zeeland is in 2027 grotendeels gerealiseerd. Per 1 september 2023 was de nog te realiseren restantopgave qua verwerving nog 550 ha en inrichting 657 hectare. Dat vraagt gemiddeld per jaar richting 2027 een verwerving van ruim 100 hectare per jaar. Daarbij blijven we inzetten op vrijwilligheid en kwaliteit.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Stand van zaken restopgave per 1 januari 2025:

- Verwerving gronden Natuur Netwerk Zeeland (NNZ); 427 hectare, verwachting restopgave eind 2025 350 hectare.
- Inrichting gronden NNZ; 530 hectare, verwachting restopgave eind 2025.

Acties

Versnelling van realisatie van de resterende natuurontwikkelingsopgave door middel van aanbod en kansen die zich voordoen

De inzet is de komende jaren om met de resterende opgave zo goed mogelijk de ecologische doelen te behalen. En tegelijk willen we ook in hectares goede voortgang boeken. Niet alle gronden die als kans worden aangeboden kunnen worden ingericht als natuur. Dit hangt onder meer af van de ligging en aanwezige milieucondities in relatie tot natuurontwikkelingsmogelijkheden. Overeenkomstig het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied 2021-2030 en het Programma Natuur, 2021-2030 zetten we de komende jaren in op versneld verwerven en inrichten van onder andere de sleutelhectares. Deze sleutelhectares maken onderdeel uit van de restopgave Natuurnetwerk Zeeland waarbij verwerving, inrichting of functieverandering leidt tot grotere en robuustere natuurlijke eenheden. Ingezet wordt op het uiterlijk in 2027 verwerven van alle afgesproken hectares.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Ook afgelopen jaar hebben we ingezet op verwerving van de sleutelhectares, we hebben in totaal 82 hectare natuurnetwerk zeeland verworven. We verwachten in 2027 op 150 hectare na alles verworven te hebben. Deze laatste hectares zijn niet vrijwillig verwerfbaar en zullen na 2027 resteren.

Continuering inzet Kavelruilbureau in combinatie met de Grondbank Zeeland

Met onze instrumenten 'grondbank en Kavelruilbureau' blijven we het natuurnetwerk uitbreiden op vrijwillige basis. Waar mogelijk versnellen we de uitbreiding door ruilgronden in te kopen op strategische locaties.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Ook afgelopen jaar is hierop ingezet en zijn verschillende succesvolle aankopen gedaan.

Blijven toepassen algemene uitgangspunten onder andere verwerving op basis van vrijwilligheid, geen planologische schaduwwerking en afstemming tussen natuur en landbouw.

Vanuit het programma natuur zijn extra middelen beschikbaar gesteld om de verwerving op basis van deze uitgangspunten in te vullen. Daarnaast is in 2022 de versnellingstrategie vastgesteld op basis waarvan we de komende jaren verder gaan met de verwerving van de laatste hectares.

Kwaliteitsindicator en toelichting

De uitgangspunten zijn in 2024 onverkort toegepast. Om de restantopgave in 2027 voor het natuurnetwerk te behalen wordt in 2025 bekeken hoe hieraan verder invulling kan worden gegeven.

Doelstelling

Natuurbeheer en natuurbescherming

Zorgdragen voor het beheer en de bescherming van natuur en landschap in Zeeland. Voor de uitvoering van het provinciale natuurbeleid heeft de Provincie de beschikking over een eigen Subsidiestelstel Natuur en Landschapsbeheer (SNL). In het Natuurbeheerplan Zeeland is vastgelegd waar de natuurgebieden en de leefgebieden van het Natuurnetwerk Zeeland (NNZ) gelegen zijn en welk soort natuur waar aanwezig is.

Het gaat hierbij om natuurbeheer, agrarisch natuurbeheer, soortenbescherming en monitoring. De subsidie is een tegemoetkoming in de kosten die eigenaren en beheerders van natuur en beheergebieden moeten maken om hun gebieden te ontwikkelen en/of in stand te kunnen houden. Bij agrarisch natuurbeheer worden ook gedeelde inkomsten vergoed.

Bij natuurbeheer hoort ook het fauna- en exotenbeheer. De coördinatie van het faunabeheer is bij de Faunabeheereenheid Zeeland belegd. Deze organisatie is onlangs versterkt. Bij het optreden van faunaschade kan in bepaalde gevallen een beroep worden gedaan op een tegemoetkoming. Voor exotenbestrijding en -beheer is een actieplan opgesteld. Dit wordt tot uitvoering gebracht.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Bij het optreden van faunaschade kan een omgevingsvergunning worden aangevraagd voor het uitvoeren van schadebestrijding. Ook in 2024 zijn hier omgevingsvergunningen voor verleend.

Acties

Vergoeden en aansturen van natuurbeheer op grond van het subsidiestelsel Natuur en Landschap middels de kaders uit het Natuurbeheerplan

Het vergoeden van het natuurbeheer is gebaseerd op de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer (SVNL). Per 1 januari 2024 krijgen, omdat de huidige subsidie na 6 jaar is verlopen, de volgende partijen een nieuwe subsidiebeschikking voor hun huidige terreinen en uitbreiding:

- Staatbosbeheer
- Stichting Heerlijkheden Oosterland

Het gaat om een subsidieperiode van 6 jaar.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Om de Zeeuwse natuur in stand te houden, is naast wettelijke bescherming ook actief beheer noodzakelijk. Binnen het Natuurnetwerk Zeeland kunnen natuurbeheerders subsidie aanvragen om de kosten voor natuur- en landschapsbeheer te ondersteunen.

In oktober 2024 hebben we de jaarlijkse gesprekken met alle beheerders gevoerd. Hieruit bleek dat de beheerverplichtingen volgens de SVNL (Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer) zijn nagekomen. Beheerders worden hierover geïnformeerd en ontvangen bericht over de uitbetaling van het voorschot van de subsidie.

Vergoeden en aansturen van agrarisch natuurbeheer via het Collectief Poldernatuur en daardoor een belangrijke bijdrage leveren aan de biodiversiteit en het landschap buiten de natuurgebieden

In 2023 lag de nadruk op uitbreiding van de maatregelen voor agrarisch natuurbeheer op akker- en grasland en dooradering van het landschap. In 2024 zal het accent liggen bij het uitrollen van het agrarisch waterbeheer door heel Zeeland in samenwerking met Waterschap Scheldestromen.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Er is voor €4,5 ton opengesteld voor de categorie water van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), maar het lukte niet tijdig om voldoende deelnemers te vinden om een akkerrand naast een bufferstrook aan te leggen, waardoor er voor minder dan €1 ton wordt gerealiseerd. In 2025 wordt er daarom opnieuw opengesteld voor de categorie water in het ANLb.

Daarnaast wordt de komende 6 jaar 56 ha extra agrarisch natuurbeheer gerealiseerd met budget uit Programma Natuur via een provinciale regeling voor de zones bij N2000-gebieden De Manteling en de Kop van Schouwen.

Het verlenen van subsidie voor functieverandering en inrichting van nieuwe natuur en herstel van bestaande natuur op grond van het subsidiestelsel Natuur en Landschap met SKNL of nog nieuw te ontwikkelen instrumentarium.

Het verlenen van subsidie voor aankoop en inrichting van percelen die in het Natuurbeheerplan zijn begrensd als nieuwe natuur. Het gaat hier om een mogelijke realisatie van 42 hectare nieuwe natuur op Walcheren, de Poel en de Yerseke Moer. Dit is onderdeel van de nog te realiseren hectares natuurontwikkeling.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Er is 29 ha nieuwe natuur afgewaardeerd via SKNL en voor een deel hiervan is ook inrichtingssubsidie aangevraagd.

Daarnaast is er voor ruim 12 ha een kwaliteitsimpuls uitgevoerd in bestaande natuur. In totaal is er voor ruim 41 ha functieverandering, inrichting en/of kwaliteitsimpuls subsidie verleend.

Bestrijding van schade veroorzaakt door beschermde soorten en zorgdragen voor de uitkering van schadevergoedingen voor fauna

De Provincie verleent omgevingsvergunningen om beschermde diersoorten in geval van belangrijke schade te kunnen bestrijden. Deze vergunningen geven wij voor een groot deel uit via de Faunabeheereenheid Zeeland. Voor landbouwers die schade ondervinden bestaat een schadetegemoetkomingsregeling. Wij zullen inzetten op een nog verdere vereenvoudiging van de tegemoetkomingsregeling en het melden van afschot.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Er zijn dit jaar vergunningen verleend met minder beperkingen (ruimere mogelijkheden). Dit is o.a. gedaan voor de ganzen en voor de damherten. Voor landbouwers zijn drempels weggehaald bij het aanvragen van tegemoetkomingen in schade.

Monitoring van natuurgebieden volgens landelijke afspraken en het provinciaal monitoringsplan

In 2023 is het monitoringsprogramma voor 1,5 jaar verlengt. In 2024 wordt gestart met een monitoringsprogramma nieuwe stijl. In dit monitoringsprogramma wordt gekeken naar de monitoring zoals deze op langere termijn gewenst is. We zetten in op het verder versterken en verbeteren van de monitoring. Hiermee willen we de gevolgen van onder andere de stikstofdepositie en de verdroging beter in beeld krijgen. Meer monitoringsinzet is daarnaast gewenst op maatregelen die getroffen worden in het kader van natuurherstel en het programma natuur.

Kwaliteitsindicator en toelichting

De uitvoering van de monitoring in 2024 heeft plaats gevonden. Het monitoringsplan is nog niet afgerond en wordt in 2025 verder aan gewerkt.

Provinciale aanpak invasieve exoten door middel van preventie, eliminatie en beheer, uitvoeren door middel van tenminste twee bestrijdingsacties

Exotische soorten die aangepakt gaan worden zijn onder andere de Rosse stekelstaart, Reuzenberenklauw, Reuzenbalsemien, Aziatische hoornaar en Watercrassula.

Kwaliteitsindicator en toelichting

- Rosse stekelstaart: Dit jaar waren weinig meldingen. In 2024, 5 meldingen ten opzichte van 2023, 62 meldingen. Na iedere melding is er indien mogelijk een jager gaan kijken. Er heeft dit jaar geen afschot plaats gevonden.
- Reuzenberenklauw en Reuzenbalsemien: Beide planten worden meegenomen in het vrijwilligersproject van Stichting Landschapsbeheer. Een groep vrijwilligers gaat onder leiding van een expert verschillende gebieden langs om deze en andere exoten te verwijderen.
- Aziatische hoornaar: Afgelopen jaar is er op iedere nest melding gereageerd en zijn de nesten indien mogelijk verwijderd.
- Watercrassula: Er worden 2 meerjarige onderzoeken uitgevoerd naar verschillende bestrijdingsmethoden in Zeeuws-Vlaanderen en Schouwen-Duiveland. Verder wordt verspreiding voorkomen en watercrassula bestreden met behulp van verschillende natuurherstelmaatregelen.

Bescherming van natuurgebieden en soorten via de bestaande wetgeving, zoals vastgelegd in de Omgevingswet en de Aanvullingswet natuur(Natuurnetwerk Zeeland) en de keuzes in de beleidsnota Natuurwetgeving

Dit is een bestaande wettelijke taak. Bijzondere aandacht heeft het ontwikkelen van beleid voor verschillende activiteiten in de Oosterschelde zoals het commercieel rapen van schelpdieren en het snijden van zeegroenten. Hierbij houden we rekening met zowel de traditie als bescherming van de natuurwaarden.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Elk jaar worden vergunningen verleend voor het snijden van zeegroenten. Dat is ook in 2024 gebeurd.

Vaststellen van de laatste beheerplannen Manteling van Walcheren en Kop van Schouwen; starten met het actualiseren van de overige beheerplannen in relatie tot de stikstofproblematiek

In 2022 zijn in voorbereiding op de vaststelling van de beheerplannen voor de Kop van Schouwen en de manteling van Walcheren ecologische evaluaties uitgevoerd. Naar verwachting worden deze beheerplannen in 2024 vastgesteld. In 2024 maken we een start gemaakt met de herziening of verlenging van de andere 5 beheerplannen die in 2024 aflopen.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Het beheerplan Kop van Schouwen is eind 2023 vastgesteld en in 2024 gepubliceerd en van kracht geworden. Het proces om te komen tot een beheerplan voor de Manteling van Walcheren is in 2024 voortgezet. Afronding hiervan is voorzien in 2025. De beheerplannen van de Yerseke en Kapelse Moer en De Drie kreken zijn eind 2024 verlengt voor een periode van 6 jaar

Uitwerken van de uitkomsten van de Passende Beoordelingen voor het snijden van zeegroenten en rapen en schelpdieren, evenementen en vliegbewegingen. Dit is afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving.

In 2024 wordt verder gewerkt aan duurzaam en houdbaar beleid voor onder andere het snijden van zeegroenten en het rapen van schelpdieren.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Voor Schouwen-Duiveland en Tholen is er privaatrechtelijke toestemming voor het snijden van zeegroenten. Voor de Bevelanden zijn hier diverse gesprekken over geweest. Ook is het traject van natuurtoetsing gestart van deze activiteit. Op basis hiervan kan beleid worden vormgegeven.

Er wordt door HZ University of Applied Science (HZ) op applied sciences gewerkt aan een haalbaarheidsstudie voor twee alternatieve locaties voor zeegroenten snijden. Dit rapport wordt begin 2025 opgeleverd.

Er is een passende beoordeling opgesteld voor beroepsmatig rapen van schelpdieren. Op basis hiervan zijn al vergunningen afgegeven. Voor het opstellen van een beleidsdocument wordt onderzocht of gezamenlijk beleid kan worden opgesteld met recreatief schelpdierrapen

Uitvoeren van minimaal drie projecten op het gebied van actief soortenbeleid.

Uitvoeren van minimaal drie projecten op het gebied van actief soortenbeleid. Daarbij geven we prioriteit aan projecten die betrekking hebben op het bebouwd gebied (muurplanten, vleermuizen) en soorten die aan de kust zijn gebonden (scholekster en plevieren).

Kwaliteitsindicator en toelichting

Er zijn 7 projecten uitgevoerd die variëren van een kleinschalig project om de zomertortel in stand te houden tot grote meerjarige projecten. Te weten het vervolg op dood doet leven, een bloemrijkgraslandproject met gemeenten, uitvoering van fase 2 botanisch erfgoed t.b.v. behoud kwetsbare planten, het herstel van leefgebied van de mopsvleermuis en grijze grootoor inclusief monitoring. Onderzoek naar gedrag strandplevieren (met het oog op beschermingsmaatregelen). Er is een raster aangelegd tegen grondpredatoren van weidevogels en steltlopers (Weel in de herenpolder). Tevens is een pilot gestart naar het behoud en de ontwikkeling van autochtoon plantmateriaal. Tot slot wordt ook de bijdrage aan de Mikke (vogel- en zoogdieropvang) hieruit gefinancierd.

Evalueren onderzoek RUD Zeeland naar een passend uitvoeringsniveau van het natuurtoezicht in Zeeland, na evaluatie vervolgacties bepalen.

De uitvoering van het toezicht en handhaving van de groene wetgeving is gemandateerd aan de Regionale Uitvoeringsdienst Zeeland (RUD). Door toenemende druk op natuur in het buitengebied wordt er steeds meer inzet gevraagd. In 2023 wordt door een extern bureau de benodigde handhavingscapaciteit in beeld gebracht. Dit zal in 2024 tot een nieuwe inzet leiden die zal worden voorgelegd aan de Staten.

Kwaliteitsindicator en toelichting

De rapporten zijn inmiddels afgerond. Er is nu nog geen voorstel opgesteld voor de Staten. Eerst wordt samen met de RUD gekeken naar de taken, de gewenste inzet en de tijdsplanning waarop deze inzet vorm zou kunnen krijgen. Dit staat gepland voor 2025. Een statenvoorstel is gepland voor voorjaar 2026

De mogelijkheid onderzoeken voor het instellen van een subsidieregeling voor wolf-werende maatregelen.

Nu regelmatig zwervende wolven in Zeeland worden gezien onderzoeken wij of wolf-werende maatregelen gesubsidieerd kunnen worden. Dit doen wij samen met de Zuidelijke Land- en

Tuinbouworganisatie (ZLTO), de vereniging van schapenhouders en de Faunabeheereenheid Zeeland.

Ook onderzoeken wij de mogelijkheden voor andere pilots naar innovatieve preventieve maatregelen. Denk bijvoorbeeld aan het beperken van schade door rotganzen.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Er is een subsidieregeling voor preventieve maatregelen tegen de wolf geweest van 15 mei tot 31 augustus. Het volledige subsidiebedrag van € 95.000 is gebruikt. Vier veehouders op Walcheren en vier veehouders op Beveland hebben subsidie gekregen.

Verder is richting eind van het jaar gekeken naar de mogelijkheid om tinctuur van grote katten in te zetten om wolven te weren, dit wordt voortgezet in 2025.

Doelstelling

Natuurherstel

Om de instandhoudingsdoelstellingen voor soorten en habitats uit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn te behalen, moeten in de Natura 2000-gebieden (en deels ook daarbuiten) herstelmaatregelen worden getroffen. Deze herstelmaatregelen zijn gericht op het herstel van natuurwaarden in de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Het neerdalen van stikstof afkomstig van diverse economische activiteiten (verkeer, industrie, landbouw) heeft in die gebieden een negatief effect op de natuurwaarden. Als Provincie Zeeland streven we naar het kwalitatief herstellen, verbeteren en robuust en veerkrachtig maken van de Zeeuwse natuur. Gezien de uitkomsten van natuurdoelanalyses, de aanhoudende maatschappelijke problematiek rond het stikstofdossier en de afstand tot doelbereik vraagt dit in ieder geval een voortzetting van de focus op natuurherstel. De input hiervoor zijn de maatregelen, zoals deze zijn geformuleerd in de natuurdoelanalyses en andere maatregelen in de beschermde stikstofgevoelige natuurgebieden.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Voor de natuurherstelmaatregelen wordt jaarlijks een planning gemaakt welke wordt vastgesteld in Gedeputeerde Staten (GS). In het najaar is deze op basis van de ontwikkelingen bijgesteld. De geplande maatregelen zijn grotendeels conform planning uitgevoerd.

Naast de herstelmaatregelen is via het starten van de koplopersmaatregelen uit het gebiedsprogramma invulling gegeven aan het nemen van maatregelen buiten N2000 gebieden die wel effect hebben op de Zeeuwse natuur.

Acties

Uitvoeren van tenminste vijf natuurmaatregelen gericht op het herstel van natuurwaarden in de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.

De maatregelen zijn erop gericht om stikstof dat zich in de loop der jaren in de bodem heeft opgehoopt, versneld te verwijderen of om de toestand van de stikstofgevoelige habitats te verbeteren.

In 2024 gaat het in ieder geval om de volgende maatregelen:

- Bestrijding exoten op de eilanden en oevers in de Grevelingen.
- Herstel van duinvalleien en systeemherstel door middel van zandverstuiving in de Manteling van Walcheren.
- Kwaliteitsimpuls schor van Ossensisse.
- Broedeilanden Grevelingen.
- Herstel Riemenskreek en Blikken wei.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Een deel van de werkzaamheden in de Grevelingen heeft een jaar vertraging opgelopen. In de Manteling van Walcheren zijn verschillende duinvalleien hersteld door middel van zandverstuiving, en in Zeeuws-Vlaanderen zijn kreken aangepast en hersteld. In 2025 worden broedeilandjes in de Grevelingen aangelegd. Bij veel kreken is natuurherstel uitgevoerd via aanvullend maaierwerk, herstel van kades en stuwen en de aanleg van nieuwe laagtes, waardoor deze gebieden beter geschikt worden voor broed- en weidevogels.

Op de Kop van Schouwen, bij de Kloosterweg, is een ecotunnel aangelegd. Hierdoor kunnen dieren veilig van het ene natuurgebied naar het andere trekken zonder een drukke provinciale weg te hoeven oversteken. Rondom de ingang en uitgang is ruigte verwijderd om de doorgang beter toegankelijk te maken.

Daarnaast voeren we jaarlijks aanvullend beheer uit in meer dan 50 natuurterreinen in Zeeland. Naast het reguliere maaien en begrazen door de terreinbeheerders worden in deze gebieden één of soms twee extra maaierondes uitgevoerd, inclusief het afvoeren van biomassa. Dit helpt bij het verwijderen van vastgelegde stikstof en biedt meer ruimte voor de ontwikkeling van gewenste habitats en doelsoorten.

Uitvoeren van drie of meer nazorgprojecten in of nabij Natura2000-gebieden

In 2024 voeren we in ieder geval de volgende maatregelen uit:

- Het vervolgbeheer van Amerikaanse Vogelkers op de Kop van Schouwen en in de Manteling van Walcheren.
- Het weghalen van struweel en maaien verschillende gebieden Zuidkust van Schouwen.
- Het weghalen van struweel op de Middelplaten.
- Het herstellen van een aantal broedvogeleilandjes.

Kwaliteitsindicator en toelichting

- Veel Amerikaanse vogelkers is verwijderd, vooral op de kop van Schouwen en de manteling van Walcheren.
- Zuidkust is veel extra maaiwerk gebeurd, met herstel kades en aanleg rasters terug loslopende honden. Alles met in het oog houdend de Noordse Woelmuis en zijn leefgebied,
- Op de Middelplaten is gemaaid en struweel verwijderd.
- Twee vaste broedvogeleilandjes zijn hersteld, met nieuwe schelpen en er zijn drie nieuwe drijvende broedeilandjes aangelegd.

Doelstelling

Natuurbeleving, -verbreding en -verbinding

We willen de natuur en het landschap in Zeeland beter bekend en beleefbaar maken. Dit doen we door toe te werken naar een betere spreiding van bezoekers over de natuurgebieden in Zeeland. Daarbij houden we rekening met de kwetsbaarheid van gebieden en natuurwaarden. Ook zoeken we naar verbindingen tussen mens en natuur en werken we toe naar een natuur-inclusieve samenleving.

Kwaliteitsindicator en toelichting

De spreiding van bezoekers wordt meegenomen in de integrale gebiedenaanpakken. Daar wordt ook onderzoek naar gedaan of men is dat van plan, om vervolgens daar ook acties aan te koppelen.

Acties

Doorgaan met de doelstelling om de 90% van de natuurgebieden toegankelijk en/of beleefbaar te houden.

Bijna alle natuurgebieden in Zeeland zijn toegankelijk en/of beleefbaar voor het publiek. We zetten ons in om dit zo te houden.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Ook in 2024 hebben we hierop ingezet. Op dit moment zijn vrijwel alle gebieden beleefbaar en/of toegankelijk

In de praktijk brengen van de ontwikkelde brandingstrategie, in samenwerking met natuurorganisaties en toeristisch-recreatieve organisaties

Als uitvoering van de nota natuurbeleving zorgen we voor meer waardering voor natuur en landschap onder bezoekers. Dit doen we door samen met de partners te werken aan extra beleefmogelijkheden door heel Zeeland. Zo willen we bezoekers ook beter verspreiden door de provincie. Hierbij hebben we extra aandacht voor het 'achterland'.

Kwaliteitsindicator en toelichting

In 2024 is de vernieuwde promotiecampagne gelanceerd. (van Altijd Open naar Alle Kanten). Deze is goed ontvangen bij het publiek. Doelstellingen zijn bewustwording/waardering van Natuur en Landschap in Zeeland en spreiding van bezoekers in tijd en ruimte over Zeeland.

In of bij ten minste twee natuurgebieden extra (recreatieve) voorzieningen aanbrengen om de beleving van de natuur te vergroten

Hierbij gaat het om voorzieningen om de beleving van een gebied te vergroten, bijvoorbeeld het realiseren van, een uitkijkpunt of vogelkijkhut of door met een informatiepunt of informatieborden specifieke informatie over een gebied te geven.

Kwaliteitsindicator en toelichting

- Er is een subsidie verleend voor een getijdeninformatiepunt op Noord Beveland.
- En er is een subsidie verleend voor de toeristisch recreatieve ontsluiting van de Yerseke-Moer.

Inzetten op verkrijging van de UNESCO status voor het Geopark Schelde Delta

In 2024 zal duidelijk worden wanneer de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) Geopark status wordt toegekend. We gaan met partners aan de slag om uitingen en activiteiten die de UNESCO Geopark status versterken te ondersteunen.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Het Geopark Schelde Delta heeft in 2024 de UNESCO status verkregen.

Het totaal aan voorzieningen, activiteiten, bezienswaardigheden en programma's op het gebied van natuurbeleving is overzichtelijk op één plaats vindbaar

De informatie op Natuur in Zeeland | Zeeland.com blijft bestaan. De informatie hierop houden we actueel.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Ook in 2024 zijn activiteiten ingevoerd door de Zeeuwse natuurorganisaties op natuurinzeeland.nl en de website wordt periodiek geactualiseerd.

Het stimuleren van maatschappelijke initiatieven op het vlak van natuur en landschap en het betrekken van vrijwilligers bij de natuur

Door het samenwerkingsverband 'De Zeeuwse Natuur' worden nieuwe vrijwilligers geworven voor natuur en landschap. Ook worden gezamenlijk cursussen voor vrijwilligers georganiseerd, onder andere op het vlak van veilig en gezond werken.

Kwaliteitsindicator en toelichting

In 2024 is naast de inzet op werving, ondersteuning en scholing van vrijwilligers voor het tweede jaar een cursus Landschap Lezen voor hen georganiseerd. Hiervoor was veel belangstelling. Daarnaast zijn de gidsen/vrijwilligers uitgenodigd voor de première van De bioscoopfilm De Wilde Noordzee (promotie onderwaternatuur).

Ondersteunen van het Nationaal Park Oosterschelde bij de uitvoering van haar taken

De provincie verzorgt onder meer het secretariaat van het Nationaal Park Oosterschelde (NPO).

Kwaliteitsindicator en toelichting

In 2024 heeft de provincie het secretariaat van het NPO gefaciliteerd. Verder krijgt het NPO jaarlijks een provinciale subsidie voor de uitvoering van haar bestedingen/-activiteitenplan.

Een Zeeuwse uitwerking geven aan de agenda "Natuurinclusief".

In 2023 is een inspiratiedocument opgesteld en zijn gesprekken gevoerd over natuurinclusiviteit binnen de provinciale organisatie en bij externe stakeholders. De resultaten daarvan worden verder

geïmplementeerd in 2024 en de volgende jaren. Daarbij wordt aansluiting gezocht bij en, waar mogelijk, invulling gegeven aan landelijke initiatieven voortvloeiende uit de agenda natuurinclusief.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Er is gestart met een participatieproces om samen met koplopers, die op eigen initiatief al natuurinclusief werken, en andere enthousiaste partijen uit diverse maatschappelijke velden en sectoren tot een gezamenlijke ambitie te komen. In april van dit jaar zal het resultaat daarvan gereed zijn en aangeboden worden aan Gedeputeerde Staten (GS). Dit is het startpunt voor het gezamenlijk (met externe partners) uitwerken en uitvoeren van concrete acties. Zo wordt stapsgewijs toegewerkt naar de cultuurverandering die de Agenda Natuurinclusief beoogt.

Het integreren en meer natuur-inclusief maken van minimaal 3 bestaande subsidieregelingen die de Provincie Zeeland nu heeft.

We gaan in verschillende subsidieregeling doelen uit het natuurbeleid integreren. Regelingen waar aan gedacht kan worden zijn die voor Groene daken, de Provinciale Impuls Wonen en Toekomstbestendige bedrijfsterreinen.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Bij de subsidieregeling Provinciale Impuls Wonen en Toekomstbestendige bedrijfsterreinen is een natuur-inclusieve component toegevoegd. De Subsidieregeling Groene daken is in zijn geheel komen te vervallen.

De bestaande 2700 kilometer wandelnetwerk en boerenlandpaden worden beheerd

Als onderdeel van de jaarlijkse Integrale Kosten Subsidie (IKS) verzorgt Stichting Landschapsbeheer Zeeland (SLZ) dit beheer.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Het beheer en onderhoud van het Wandelnetwerk zijn ook in 2024 uitgevoerd door SLZ.

Doelstelling

Een volhoudbare landbouw

Zeeland kent op de lange termijn een volhoudbare landbouw. Een sector die economisch gezond is en produceert in evenwicht met de natuurlijke omgeving. Hiervoor ondersteunen we ondernemers en organisaties die aan de slag willen met belangrijke thema's als bodem, water, biodiversiteit, innovatie etc. Het POP programma is hiervoor een belangrijke financieringsbron. In 2024 zullen we meer gaan werken met belonen naar prestatie. Dit is in lijn met het landelijke en Europese beleid. Hiervoor worden indicatoren ontwikkeld die de positie van de Zeeuwse landbouwsector in het kader van het NPLG goed kunnen beschrijven. Daarmee bieden we een concreet perspectief aan onze ondernemers.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Een volhoudbare landbouwsector is nooit "af". In 2024 zijn er diverse stappen gezet in het landbouwbeleid die op termijn zullen leiden tot een meer volhoudbaar model.

Het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied wordt momenteel geactualiseerd en herzien. Het landbouwbeleid wordt geïntensiveerd op onderdelen die voor de toekomst belangrijk zijn zoals doelsturing, innovatie, verbinding met natuur en een stevige inzet op het water- en bodembeleid. In 2024 zijn we hiermee gestart, onder andere door met alle partijen uit landbouw en natuur in gesprek te gaan over de actiepunten voor de toekomst.

Voor het Zeeuws Gebiedsprogramma zijn forse middelen toegekend voor de zogenoemde Koplopersmaatregelen. Deze spelen zich grotendeels af in de landbouwsector en geven hiermee een impuls aan volhoudbaarheid. In 2024 zijn de voorstellen verder afgestemd tot het nivo van uitvoeringsgereed, waar ze nu zijn.

Op het gebied van lobby en beleidsvorming werken we intensief samen met het Rijk en Brussel. Veel landbouwbeleid wordt immers bij deze hogere overheden bepaald en het is daarom belangrijk ook hier ons Zeeuwse verhaal goed te vertellen. We hebben aandacht gevraagd voor specifieke Zeeuwse knelpunten in het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en zijn daarnaast op frequente basis met het Ministerie LNV in gesprek geweest. De samenwerking met Vlaanderen is intensief voortgezet door middel van ambtelijke en bestuurlijke overleggen, wat onder andere geresulteerd heeft in een Themadag Eiwittransitie, in het voorjaar van 2024.

Voor de specifiek inhoudelijke voortgang op de dossiers verwijzen wij naar de acties onderliggend bij dit programma.

Acties

Ondersteunen van tenminste twee initiatieven die bijdragen aan het herstel en beter benutten van functionele agrobiodiversiteit

Functionele agrobiodiversiteit betekent dat de natuurlijke omgeving mede bepalend is voor het producerend vermogen van onze gronden. Het belang wordt steeds groter door ontwikkeling in de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en de klimaatverandering. In 2024 ondersteunen we minimaal twee projecten rondom dit onderwerp. Denk, bijvoorbeeld aan het stimuleren van

soortenrijke groenbemesters met vlinderbloemigen, de uitrol van de groenblauwe dooradering in het landelijk gebied, effecten van kruidenranden op de bestuiving van peulvruchten en functionele heggen.

Kwaliteitsindicator en toelichting

In 2024 hebben wij concrete stappen gezet om functionele agrobiodiversiteit te bevorderen, een thema dat steeds belangrijker wordt door de impact van diverse factoren zoals gewasbeschermingsmiddelen en klimaatverandering. Zo zijn er verschillende initiatieven gestart in 2024. Waarbij we gebruik hebben gemaakt van innovatie betreffende de inzet van drones voor het inzaaien van diverse soorten groenbemesters. Dit om kennis te delen en de kansen voor Zeeland verder te verkennen. Ook hebben we dit jaar meegedaan aan de campagne 1001 hectare groenbemesters van Urgenda die gericht was op het stimuleren van het gebruik van groenbemesters onder agrariërs, met specifieke aandacht voor soortenrijkdom en bodemgezondheid. Een campagne welke goed benut wordt door Zeeuwse agrariërs. Daarnaast zijn in het kader van het Nationaal Strategisch Plan (NSP) twee EIP-projecten goedgekeurd. Deze projecten richten zich op innovatieve praktijken die biodiversiteit versterken. Deze projecten zullen in 2025 starten met de uitvoering. Ook is het via Impuls GBDA geld beschikbaar gesteld door het Rijk voor de realisatie van landschapselementen. Provincie Zeeland (financieel) stimuleert dit project vanuit de werving van deelnemers en de uitvoering. Realisatie vanuit tranche 1 is eind 2024 gestart. Met deze initiatieven hebben wij een belangrijke bijdrage geleverd aan de verdere ontwikkeling en toepassing van functionele agrobiodiversiteit in 2024.

Ondersteunen van tenminste twee initiatieven die zich richten op eiwittransitie

Eiwittransitie is de overgang van dierlijke eiwitten naar meer plantaardige eiwitten, met name wat mensen eten en drinken. Zeeland kan daar goed op inspelen vanuit de traditie van de teelt van eiwitgewassen op land en uit zee. De ketens in Zeeland voor eiwitgewassen zijn goed georganiseerd, maar de teelt van eiwitgewassen brengt ook uitdagingen met zich mee waarop innovatie nodig is. Zeeland is medeondertekenaar van de Green Deal Eiwitrijke gewassen (Bean Deal). In dat kader zullen er in 2024 verschillende initiatieven opgezet worden. Daarnaast blijven we kansen verkennen binnen Zeeland, onder andere via de Protein Delta Zeeland (de Zeeuwse ambitie voor eiwittransitie) en subsidieopenstellingen.

Kwaliteitsindicator en toelichting

De eiwittransitie blijft een belangrijk aandachtspunt voor het verdienmodel van de agrariër. In 2024 zijn er diverse initiatieven en projecten voor dit beleidsthema geïnitieerd of gesubsidieerd. Zo hebben we een bijdrage geleverd aan de activiteiten binnen de Green Deal Eiwitrijke gewassen, waaronder het schenken van aandacht (gedurende één week) aan de Bean Meal (Internationale Peulvruchtendag) in ons eigen bedrijfsrestaurant. Tevens hebben we een opdracht verleend, gezamenlijk met andere provincies, voor ketenonderzoek naar opschaling van de veldbonenketen in Nederland. Ook zijn er verschillende projecten in het kader van Zeeland in Stroomversnelling ingediend en is er voor de regeling Samenwerking voor Innovatie binnen het NSP een cofinanciering verleend aan een project omtrent verbetering van de opslag van peulvruchten in Zeeland (Pro-Peul). Samen met partijen als FoodDelta Zeeland, de Rabobank, HZ University en Impuls werken we verder aan de ambitie Protein

Delta. Op 6 maart 2024 hebben we in het kader van de samenwerking Euregio Scheldemond een themadag eiwittransitie georganiseerd. De landelijke Bean Deal is een samenwerkingsverband waar wij ook intensief bij betrokken zijn.

Ondersteunen van tenminste twee initiatieven die bijdragen aan de doelstellingen voor een betere bodemstructuur en bodemvruchtbaarheid

De bodem vormt letterlijk en figuurlijk de basis van een agrarisch bedrijf. Op alle niveaus groeit het besef dat goed bodembeheer kan bijdragen aan de aanpak van een groot aantal uitdagingen waar de landbouwsector voor staat. Klimaatverandering, verduurzaming en vergroting van biodiversiteit zijn hier voorbeelden van. Ook vanuit de Provincie Zeeland zoeken we naar manieren om de kwaliteit van de Zeeuwse bodem op peil te houden en te verbeteren.

Via verschillende sporen werken wij daar in 2024 aan, zoals:

- Stimuleren van het verzamelen, ontwikkelen en verspreiden van kennis. Voorbeelden daarvan zijn:
 - Samen met kennisinstellingen als Rusthoeve voeren we ook in 2024 proeven, pilots en onderzoeksprojecten uit op het gebied van verbetering van bodem- en waterkwaliteit.
 - Er lopen diverse projecten bij agrarische ondernemers in de provincie met als inzet een transitie naar duurzamere landbouwsystemen.
 - Zeeland doet mee in interprovinciale projecten ter stimulering van het verdienmodel van boeren. Hierbij is veel aandacht voor het verbeteren van de bodemkwaliteit Key Performance Indicator (KPI)-systematiek. Ook dragen wij met meerdere provincies bij aan onderzoeksprojecten die zowel stikstofreductie als bodemverbetering tot doel hebben. Denk hierbij aan het gebruik van compost.
- Afhankelijk van landelijke besluitvorming komt het hopelijk in 2024 tot de opstart van de eerste maatregelen zoals voorgesteld in het Zeeuws gebiedsprogramma. Daaronder ook maatregelen die een belangrijke link hebben met de kwaliteit van landbouwbodems, zoals: verbetering van de KPI-systematiek, stimulering biologische landbouw, eiwitteelt en biobased teelten en inzet van bodemcoaches.
- We volgen de beleidsontwikkelingen op Europees en landelijk niveau. Waar nodig voor het Zeeuwse belang proberen we invloed uit te oefenen. Te denken valt daarbij aan:
 - Mestwetgeving en regelgeving rond plantaardige bemesting, zoals compost / bokashi, die van invloed kan zijn op optimale kringlopen in en rond de Zeeuwse landbouw.
 - Ontwikkelingen op het gebied van regelgeving rond klimaatverandering, zoals opslag van koolstof in landbouwbodems.

Kwaliteitsindicator en toelichting

- Ook in 2024 ondersteunden we diverse bodemprojecten op het gebied van het verzamelen, ontwikkelen en verspreiden van kennis. Voorbeelden daarvan zijn:
- Rusthoeve: Met de benen in de Zeeuwse klei, project met focus op bodemkwaliteit bij verschillende teeltsystemen, effecten van groenbemesters, niet-kerende grondbewerking en koolstofvastlegging; dit project wordt vanaf 2022 ondersteund met provinciale subsidie en komt in 2025 tot een afronding.
- Regeneratieve landbouw voor een klimaatbestendige, duurzame landbouw: dit project rond implementatie en kennisopbouw van een regeneratief landbouwsysteem bij een

akkerbouwbedrijf en een grondgebonden melkveehouderij op Schouwen-Duiveland kwam eind 2024 tot een afronding.

Mede op basis van de tussentijdse resultaten van bovengenoemde projecten ondersteunden we in 2024 de opzet van innovatieve projecten en kennisprojecten rond bodemverbetering, met daarbij meer aandacht voor de functie van bodemleven. Provinciale cofinanciering werd aan verschillende projecten toegekend. Hopelijk komt begin 2025 uitsluitsel over het Europese / nationale deel van de benodigde subsidie.

In 2024 werkten we ook de aanvragen voor financiering van koplopersmaatregelen bij het Zeeuws Gebiedsprogramma uit en maakten, na goedkeuring vanuit het Rijk een begin met de opstart. Onder de koplopersmaatregelen ook maatregelen die een belangrijke link hebben met de kwaliteit van landbouwbodems, zoals: verbetering van de KPI-systematiek, stimulering biologische landbouw, eiwitteelt en biobased teelten, inzet van bodemcoaches en kennisverspreiding regeneratieve landbouw.

Ondersteunen van tenminste twee initiatieven die zich richten op de doelstelling voor het versterken van de positie van de boer in de keten

De marges voor de primaire producent zijn vaak erg laag. De verkoop via de korte keten biedt een mogelijk nieuw verdienmodel voor de primaire producent. We zullen daarom met diverse ketenorganisaties en het K&I-netwerk FoodDelta Zeeland ten minste twee initiatieven ondersteunen waarbij nieuwe ketens centraal staan. We nemen deel in de Landelijke Samenwerking Korte Ketens, waarbij we samenwerken met andere provincies in Nederland en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). In Zeeland ondersteunen we via regelingen zoals Zeeland in Stroomversnelling verschillende ketenprojecten. Zo helpen we lokale ondernemers geholpen om bijvoorbeeld een nieuw product in de markt te zetten of nieuwe verdienmodellen/ketens te ontwikkelen.

Kwaliteitsindicator en toelichting

In 2024 zijn er diverse projecten gestart die bijdragen aan het versterken van de positie van de boer in de keten. Ketensamenwerking door de gehele keten heen blijft echter een complexe uitdaging waarbij diverse schakels intensief dienen samen te werken. De Landelijke Samenwerking Korte Ketens heeft in 2024 geen actieve doorgang gekregen. Op kleinschaliger niveau verkennen we met meerdere provincies nog mogelijke interprovinciale samenwerking. Binnen Zeeland in Stroomversnelling zijn projecten als 'eDNA Gewasbescherming', 'Festivals als validatielab voor voedselinnovatie' en Biochar geïnitieerd als ketenprojecten en zijn verschillende lopende ketenprojecten succesvol afgerond. Via netwerken als FoodDelta Zeeland wordt de kennis van projecten verspreid. Tevens hebben we in 2024 een bijdrage geleverd aan het onderzoeksproject Uireka 2.0 en loopt het Interreg project ADaM & PreCiLa door.

Ondersteunen van minimaal één initiatief dat zich richt op de doelstelling voor de biologische sector

De biologische sector is in Zeeland goed georganiseerd. Samen met de sector zoeken we de aansluiting bij beleidskaders en ondersteunen we projecten gericht op afzet, teelttechnieken en

mechanisatie. Binnen het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) zullen hier mogelijkheden voor zijn. Daarnaast maken we in 2024 een aanzet voor een stimuleringsplan voor de biologische sector in Zeeland. Dit doen we op basis van input van de sector en verschillende onderzoeken. We zoeken daarbij ook naar koppelingen met het landelijke stimuleringsbeleid.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Voor de biologische sector is in 2024 gewerkt aan een uitgewerkte koplopermaatregel binnen het Zeeuwse Gebiedsprogramma/ Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) voor het ontwikkelen van één of meerdere Bioregio's in Zeeland, een plan van aanpak/stimuleringsagenda en het aanstellen van een ketenregisseur voor de biologische sector die de kansen voor de sector in beeld gaat brengen. In 2025 starten we met de uitvoering van deze koplopermaatregel. Bovendien is het Programma Ontwikkeling Platteland (POP-3) project 'Biologische landbouw; waardering en groei' ook in 2024 voortgezet.

In 2024 nemen we tenminste twee Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's) in gebruik die het mogelijk maken het landbouwbeleid te monitoren op basis van objectieve gegevens.

In 2024 testen we de Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw (BMA) in de Zuidwestelijke Delta verder in de praktijk. We doen dit samen met de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant. We breiden de testgroep uit naar ten minste 100 akkerbouwers verspreid over de Zuidwestelijke Delta. Ook maken we een koppeling met het Gebiedsprogramma 1.0 voor het monitoren van diverse projecten met de Key Performance Indicator (KPI)-systematiek en met de genoemde gebiedsgerichte aanpakken. Daarnaast zetten we voor minimaal twee KPI's een passende beloningssystematiek op. Ook komen we voor de KPI's in de BMA tot gebiedsspecifieke drempel- en streefwaarden.

Kwaliteitsindicator en toelichting

In 2024 is het project BMA in de Zuidwestelijke Delta verder in de praktijk getest bij 90 agrariërs in de Zuidwestelijke Delta. Tevens zijn alle deelnemende agrariërs binnen dit project beloond voor hun prestaties volgens de KPI's uit de Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw (waar dat mogelijk was). Hiermee is het lopende project afgerond. Daarnaast hebben we een bijdrage geleverd aan een gebiedspilot met Cosun Beet Company in Steenbergen (in samenwerking met de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant) om kennis op te doen over KPI's en gebiedsgericht werken. Binnen het Gebiedsprogramma hebben we een koplopermaatregel ingediend bij het Rijk die in de opschaling van de KPI-systematiek voorziet naar 100 agrariërs in Zeeland richting 2026.

Ondersteunen van tenminste drie programma's ter bevordering van kennis en innovatie in de agrarische sector

Kennis en innovatie zijn van cruciaal belang in landbouwtransitie. We zetten ook in 2024 in op openstellingen voor fysieke investeringen voor innovatie en water. Daarnaast willen we de positie van de Rusthoeve en het Groene onderwijs in Zeeland ondersteunen in samenhang met het Delta Climate Center (DCC). Het is belangrijk dat ondernemers laagdrempelig ondersteund worden in alle opgaven

die op ze afkomen. Daarom willen we in 2024 de landelijke regeling Sociaal Economische Begeleiding uitrollen, waarbij iedere boer die dat wil ondersteuning van een onafhankelijk adviseur kan krijgen.

Kwaliteitsindicator en toelichting

Binnen de Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) Nationaal Strategisch Plan (NSP) openstellingen Samenwerking voor Innovatie alsmede de investeringsregelingen hebben we cofinanciering verleend aan een breed scala van projecten die zich richten op kennis en innovatie in de landbouw.

In 2024 hebben wij ons gericht op het bevorderen van kennis en innovatie als cruciale pijlers in de landbouwtransitie. Het project De Nieuwe Rusthoeve heeft in 2024 een belangrijke impuls gekregen. Wij hebben de voortgang van het project bevorderd door: Oprichting van een ambtelijke werkgroep; deze werkgroep heeft de operationele voortgang van het project ondersteun. Instelling van een bestuurlijke stuurgroep; deze stuurgroep is verantwoordelijk voor beslissingen binnen het project waarbij zij geadviseerd worden door de werkgroep. Aanstellen van een nieuwe projectleider; de provincie heeft de aanstelling van een projectleider financieel mogelijk gemaakt, wat zorgde voor nieuwe energie en duidelijke regie binnen het project. De vernieuwde focus op De Nieuwe Rusthoeve draagt bij aan kennisdeling en innovatie in de regio en ondersteunt de samenhang met andere initiatieven, zoals het Groene onderwijs in Zeeland en het Delta Climate Center.

Voor het onderdeel Sociaal Economische ondersteuning lopen er verkennende gesprekken, waarbij gezocht wordt naar samenhang met reeds bestaande voorlichtingsfuncties.

Verbeteren agrarische structuur, tenminste 300 ha kavelruilen

Met het kavelruilbureau faciliteert de provincie al 12 jaar de agrarische sector door mee te werken aan agrarische structuurverbetering. Hierbij worden percelen beter verkaveld, zodat ondernemers efficiënter kunnen werken. Vaak wordt ook een kortere afstand van de kavels tot de boerderij gerealiseerd. Dat leidt tot minder verkeersbewegingen, minder uitstoot en een grotere verkeersveiligheid.

Kwaliteitsindicator en toelichting

In 2024 hebben we ons doel bereikt. In totaal is er 315 hectare geruild in Zeeland via het Kavelruilbureau. Dat is via 17 kavelruilen met 98 deelnemende partijen gebeurd.

Het optimaliseren van het zoetwatersysteem voor de Zeeuwse landbouwbouwsector

In 2024 werken we verder aan de uitvoering van het Zeeuwse Deltaprogramma Zoet Water. Voor de nadere uitwerking hiervan verwijzen we naar programma 8, Klimaatadaptatie .

Kwaliteitsindicator en toelichting

Voor de verantwoording van het onderdeel zoet water verwijzen wij naar programma 8, Klimaatadaptatie

Trendindicatoren

Trendindicatoren	Stand 2022	Stand 2023	Stand 2024
Natuurbeheer Aantal ha natuurareaal in beheer met contract	23.841	23.825	23.941

Doelindicatoren

Doel	Indicator	Stand 2022	Stand 2023	Stand 2024	Einddoel
Volhoudbare landbouw	Aantal ondernemers betrokken bij nieuwe kennistracten.	200	200	200	200
Natuurontwikkeling	Aantal ha nog te realiseren nieuwe natuur. <i>De ontwikkeling van nieuwe natuurwaarden uitgedrukt in hectare binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN).</i>	556 (31-12-2022)	448	350	0
Natuurbescherming	Via de Omgevingsverordening geldt ruimtelijke bescherming via bestemmingsplannen.	100%	100%	100%	100%
Natuurbescherming	Actuele natuurbeheerplannen voor alle Natura2000 gebieden.	5	6	7	7
Natuurverbreding	Aantal kilometer wandelnetwerk.	2.100 km	2.100 km	2.700 km	2.700 km
Natuurbeleving	Percentage toegankelijke beleefbare nieuwe natuur.	>90%	Minimaal 90%	Minimaal 90%	Minimaal 90%
Natuurbeheer	Het beheer van natuurwaarden uitgedrukt in hectare binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN).	18.025	23.841 (= incl. 5573 ha buitendijks tbv toezicht)	23.941	24.391
Aantal ha natuurareaal in beheer met contract					

Wat mag het kosten?

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2024	Wijzigingen 2024	Begroting na wijziging 2024	Rekening 2024	Restant
Lasten					
030101 Realisatie natuurnetwerk	3.419	4.022	7.441	7.125	316
030102 Natuurbeheer en natuurbescherming	17.064	1.933	18.998	18.606	391
030103 Natuurherstel	7.202	1.270	8.472	9.436	-964
030105 Natuurbeleving: verbreding en verbinding	3.649	835	4.484	4.062	422
030106 Een volhoudbare landbouw	3.979	-3.729	250	156	93
039999 Ambtelijke inzet	9.924	-6.060	3.864	3.807	57
Totaal Lasten	45.237	-1.728	43.508	43.193	316
Baten					
030101 Realisatie natuurnetwerk	1.026	415	1.441	2.724	-1.284
030102 Natuurbeheer en natuurbescherming	228	25	253	221	32
030103 Natuurherstel	3.233	2.300	5.533	6.433	-900
Totaal Baten	4.487	2.740	7.227	9.378	-2.151
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-40.750	4.468	-36.281	-33.814	-2.467
Onttrekkingen					
980399 Bestemmingsreserves-Pr.3	-3.726	-3.202	-6.928	-7.182	255
Toevoegingen					
980399 Bestemmingsreserves-Pr.3	141	6.418	6.559	7.843	-1.285
Mutaties reserves	3.585	-3.215	369	-661	1.030
Resultaat na bestemming	-37.165	1.253	-35.912	-34.475	-1.437